

Cengiz Aytmatov

SULTANMURAT

(Hikâye)

Çeviren:
Refik Özdek

YAYIN NU: 221

EDEBÎ ESERLER: 111

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI

SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN 978-605-155-391-7

www.otuken.com.tr

otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 1990

35. BASIM

Daha önce Cemile-Sultanmurat ismiyle ve
978-975-437-018-8 ISBN numarası ile yayınlanan kitabın
Sultanmurat kısmının ayrı basımıdır.

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul

Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Kapak Tasarımı: Zafer Yılmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ÇINAR MATBAACILIK VE YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.

Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han No:34 K:5

Bağcılar / İSTANBUL Tel: (0212) 628 96 00

Sertifika No: 45103

İstanbul - 2021

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği
akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya
tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya
edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

CENGİZ AYTMATOV; 1928 yılında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'e bağlı Talas Vadisi'nde yer alan Şeker Köyü'nde doğdu. Babası Törekul Aytmatov, annesi Nagima Hamzayevna Aytmatova'dır. Memur olan babası 1937 yılında Stalin'in temizlik hareketinde öldürülen kurbanlar arasındadır. Annesi çeşitli memuriyetlerde bulunmuş ve dört çocuğunu kendi başına büyütme durumunda kalmıştır. İlkokula kendi köyünde giden Cengiz Aytmatov, babaannesi Ayıkman Hanım'dan dinlediği ninniler, masallar, ve efsanelerle yetişir.

İkinci Dünya savaşının yokluk yıllarını babasız geçiren Aytmatov, çocuk yaşından itibaren çalışmaya başlamıştır. Bu dönemde köy sovyeti kolhozu sekreteri ve vergi memuru olarak çalışır. 1946 yılında Kazakistan'ın Cambul şehrinde Veteriner Teknik Okulu'nda eğitim görmeye başlamıştır. Bu okul bitince, 1948'de Kırgızistan Tarım Enstitüsü'ne devam etmiştir. 1953 yılında buradan veteriner olarak mezun olur. Aytmatov'un ilk eseri, 1952 yılında *Pravda* gazetesinde yayınlanan *Gazeteci Cyuda*'dır. Bu hikâyeyi, 1957 yılında yayımlanan *Yüzyüze* takip eder. 1956-58 yılları arasında Moskova'da Gorki Edebiyat Enstitüsü'ne devam eden yazarın Cemile adlı hikâyesi 1958 yılında *Novy Mir* (Yeni Dünya) dergisinde yayınlanır. Bu eseri büyük ilgi görür. Aytmatov şöhreti, bu eserinin Fransız şair Louis Aragon tarafından Fransızca'ya tercüme edilmesi ve Avrupa'da yayımlanması ile yakalar. Aragon bu hikâyeye yazdığı önsözde Cemile hikâyesini "dünyanın en güzel aşk hikâyesi" olarak takdim etmiştir. Aytmatov, Cemile'nin yayımlandığı 1958 yılında Moskova Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne başlamıştır. Aynı yılın sonunda Kruşçev'in anti-Stalinist kampanyası sırasında Sovyet Komünist Partisi'ne ve Yazarlar Birliği'ne kabul edilir. Babası Stalin muhalifi olan Aytmatov'un partiye girmesi ve birliğe kabul edilmesi ancak siyasî şartların yumuşaması sayesinde gerçekleşmiştir. Hatta sırf babasının muhalifliği yüzünden öğrencilik yıllarında bursu kesilmiş, pek çok terslikler yaşamıştır. Değişen siyasî şartlarla birlikte Aytmatov hem Kırgız hem de Rus yazarlar arasında yerini pekiştirmiştir. Bu yıllarda *Literaturnyi Kırgızistan* dergisi editörlüğünü, sonra beş yıl boyunca *Pravda*'nın Orta Asya muhabirliğini yapmıştır. Aytmatov 1963 yılında, *İlk Öğretmen*, *Deve Gözü*, *Cemile* ve *Selvi Boylum Al Yazmalım* adlı hikâyelerinden oluşan *Steplerden ve Dağlardan Hikâyeler* adlı kitabıyla Lenin Edebiyat Ödülü'nü kazanmıştır. 1959-67 yılları arasında *Novy Mir*'in editörlüğünü yapmış ve 1968'de Büyük Sovyet Edebiyat Ödülü'nü kazanmıştır. Aynı yıl Kırgızistan'ın millî yazarı seçilmiştir. Cengiz Aytmatov'un edebî seyri bu yıllarda hikâyecilikten roman yazarlığına doğru kayar. İlk romanı olan *Toprak Ana* 1963'de neşredilir. Yine aynı yıl yayınlandığında büyük heyecan uyandıran *Elveda Gülsarı*'yı kaleme alan Aytmatov, daha sonraki yıllarda çeşitli yayın organlarında hikâyelerini yayınlamaya devam eder. 1964'de yayınlanan *Kızıl Elma* ve

1969'da yayınlanan *Oğulla Buluşma* hikâyelerinden sonra, yazar 1970'de edebiyat âleminde yankı bulan *Beyaz Gemi* romanını neşreder. Daha sonra 1972'de *Asker Çocuğu* hikâyesini, 1975'de Kazak yazar Kaltay Muhammedcanov'la birlikte *Fuji-Yama* adlı tiyatro eserini, 1976'da *Sultanmurat*, 1977'de *Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek* hikâyelerini neşreder. 1980 yılında kaleme aldığı *Gün Olur Asra Bedel* romanı yazarın edebiyat hayatının zirvelerinden birini teşkil eder.

Aytmatov, 1986 yılında neşredilen *Dişi Kurdun Rüyaları* isimli romanıyla, yazarlık seyrini mahalli olandan evrensel olana taşımıştır. Aytmatov 1990'da yayınlanan *Beyaz Yağmur* ve *Yıldırım Sesli Manasçı* hikâyelerinden sonra, aynı yıl *Cengiz Han'a Küsen Bulut*'u yayınlamıştır.

Aytmatov, başarılı bir edebiyatçı kimliğine sahip olmasının yanında, insan ilişkileri ve yüksek temsil kabiliyeti sayesinde Sovyet devletinden itibar görmüş, devletin çeşitli birimlerinde görev almıştır. 1978 tarihinde Yüksek Sovyet Prezidium'u tarafından Sosyalist İşçi Kahramanı olarak ödüllendirilir. 1983 yılında Büyük Sovyet Edebiyat Ödülü'nü ikinci kez kazanmıştır. Gorbaçov döneminde Sovyet Parlamentosu Kültür ve Ulusal Diller Komitesi Başkanlığı ve Sovyet Yazarlar Birliği Sekreterliği görevlerinde bulunmuştur. Sovyetler birliği dağılmadan önce Gorbaçov'un beş danışmanlarından biri olmuştur. Cengiz Aytmatov; edebi çalışmalarının dışında, 15 yıl Avrupa'da SSCB ve bilahare Kırgızistan'ın büyükelçiliğini yapmıştır. Avrupa Birliği, NATO, UNESCO ve Benelüks ülkelerinde görev yapmıştır.

Aytmatov, *Gün Olur Asra Bedel* romanının sinemaya uyarlanma çalışmalarının devam ettiği Tataristan'daki Kazan şehrinde rahatsızlanmış ve hastaneye kaldırıldığı Almanya'nın Nürnberg şehrinde 10 Haziran 2008 tarihinde vefat etmiştir.

Ötügen Neşriyat tarafından yayınlanan eserleri:

- *Beyaz Gemi*
- *Toprak Ana*
- *Dişi Kurdun Rüyaları*
- *Cemile*
- *Sultanmurat*
- *Elveda Gülsarı*
- *Gün Olur Asra Bedel*
- *Cengizhana Küsen Bulut*
- *Yıldırım Sesli Manasçı - Beyaz Yağmur - Asker Çocuğu*
- *Yüz Yüze*
- *Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek*
- *Kızıl Elma - Oğulla Buluşma*
- *Deve Gözü*

Ođlum Askar'a

*Aksay, G6ksay, Sarısay.. dolaştıım bunca diyar,
Bulamadım, bulamadım oy! Senin gibi yâr..*

-Kırgız t6rk6s6-

Eyy6b Peygamber'e bir ulak geldi:

"Çocukları kılıçtan geçirdiler" dedi.

-Eyy6b Kitabı'ndan-

Çiftçiler tarlayı bir daha, bir daha sürerler,
Bir daha, bir daha tohum ekerler,
Gök, bir daha, bir daha yağmur gönderir...

.....
İnsanlar tarlayı umutla sürer,
İnsanlar tohumu umutla eker,
İnsanlar denize umutla açılır...

"Theragatha" 527-536.

Eski Hint edebiyatından

ÖĞRETMEN İnkamay-Apay (İnkamal Abla), kaba örülmüş yün şalına sımsıkı sarılı olduğu halde, soğuktan titreye titreye coğrafya dersi veriyordu. Okyanusta, Hint kıyıları yakınındaki o masal adası Seylan'ı anlatıyordu sınıfta. Seylan adası haritada, meme gibi sarkmış anakaradan düşen bir damla gibi görünüyordu. Öğretmenin anlattığına göre “yok” yoktu orada. Maymunlar, filler, muzlar (nefis meyvalarmış), dünyanın en iyi çayı, bilmediğimiz, görmediğimiz daha nice nice nefis meyvalar, bitkiler... Ama, bizi en çok imrendiren adanın sıcak oluşu, hep sıcak kalışı idi. O kadar sıcaktı ki, yıl boyunca giyim derdiniz olmazdı: Ne çizme, ne şapka, ne çorap, ne palto. Ateş yakmaya da gerek yoktu. Böyle olunca, çalı-çırpı toplamak için kırlara gitmenize, iki büklüm olarak kuru odun taşımanıza hiç gerek kalmazdı. Tam yaşanacak yerdi orası! Canınızın istediği yere gidersiniz. Dilerseniz güneşlenir, dilerseniz bir gölgeye uzanıp keyif çatarsınız. Gece gündüz sıcaktı, yazdan sonra yine yaz geliyordu. Cennet gibiydi. Sabahtan akşama kadar canınızın istediği yerde gezin, dolaşın. Canınız sıkılırsa gidin tüye kuşu* avlayın. Orada çok var. Orada yaşamayıp da nerede yaşayacaktı bu iri aptal kuşlar? Akıllı kuşlar, papağanlar da vardı Seylan adasında. Hem de istediğiniz kadar. Canınız isterse bir papağan yakalarsınız; gülmesini, şarkı söylemesini, dansetmesini öğretirsiniz. Bunları yapamaz demeyin, papağan her şeyi yapabilir. Bizim avıldan (köyden) biri, Cambul pazarında okumasını

---

* *Tüye Kuşu*: Devekuşu

bilen bir papağan görmüş. Gazeteyi gözüne tutuyormuşsunuz, tek kelime atlamadan çatır çatır okuyormuş...

Daha ne harika şeyler vardı Seylan'da! Hiçbir şey eksik değildi. Hiçbir şeyi düşünmeden rahat rahat yaşırdınız orada. Ama, tarım işletmecisinin gözüne görünmeyeceksiniz. İşletmeci bey, elinde bir kırbaçla dolaşır, sanki köle imişler gibi Seylan'lı işçilerin sırtına sırtına vurmuş. Ah zalim! Kulak köküne bir yumruk aşkedeceksin, gözünde şimşekler çakacak! Sonra da kırbaçı çekip alacaksın elinden, çalıştıracaksın! Bu işletmecilere, bu kapitalistlere hiç acımayacaksın, lâf söyletmeyeceksin: Ekmeğini kendi emeğiyle kazansın! Çok iyi biliyoruz, faşistler onların arasından çıkıyor, savaşı çıkaranlar da onlar... Bizim köyden kaç kişi öldü cephede! Anam her gün ağlar, hiçbir şey söylemeden gözyaşı döker. Babamı da öldürmelerinden korkuyor. Komşu kadına “Babamız ölürse dört çocukla ne yaparım ben!” diyordu geçen gün.

İnkamay-Apay, buz gibi soğuk sınıfta titreye titreye, öksürüklerin kesilmesini sabırla beklerken, Seylan adasını, sıcak denizleri ve ülkeleri anlatmaya devam ediyordu.

Sultanmurat, duyduklarına pek inanmasa da (o ülkelerde yaşamak gerçekten harika bir şey olurdu), Seylan'da yaşamadığına pek üzülüyordu. Gözucuyla pencereye bakarak “yaşanacak yer orası işte!” diyordu kendi kendine. Öğretmene bakar gibi yaparak dışarısının manzarasını seyretmeyi pek becerir ve bundan pek hoşlanırdı. Ama o gün görülecek bir şey yoktu dışarıda. Hava fenaydı. Bulgur gibi ince ama sert, soğuk, nefes kesen bir kar yağıyor, kar taneleri camlara vurarak ses çıkarıyordu. Camlar buz tutmuştu. Soğuk, pencere kenarındaki macunları çatlatmış, kabartmış, yer yer macunlar ufalarak, mürekkep lekeleriyle dolu pervazlara dökülmüştü. “Seylan'da macuna da gerek yok, diye geçirdi aklından, hem neye yarayacak ki ma-

cun? Eve, pencereye de gerek yok çünkü. Bir kulübe yapar, üstünü otlarla örtersin ve rahat rahat oturursun içinde...”

Pencereden soğuk geliyordu. Kenardaki yarıklardan ıslık ıslık giren bir rüzgâr sağ tarafını buz gibi yapmıştı. Ama dayanmalıydı. Onu pencere yanına öğretmen oturtmuştu. “Sultanmurat, sınıfın en güçlüsü sensin, soğuğa dayanırsın” demişti ona. Soğuklardan önce orada Mirzagül oturuyordu. Şimdi o, Sultanmurat’ın biraz daha kuytu olan eski yerindeydi. Aynı sırada beraber otursalar ne iyi olurdu! Nasıl olsa siper olur, üşütmezdi onu. Böylece hep yanyana olurlardı. Oysa şimdi teneffüslerde yanına yaklaşacak olsa kızın yüzü hemen kıpkırmızı oluyordu. Başka çocuklara pek aldırdığı yoktu, ama o biraz yanına sokulsa, utanıp kaçıyordu. Peşinden koşamazdı ya. Ne demezlerdi sonra? Herkes güler, alay ederdi. Kızlar dedikodu yapmaktayken pek ustadırlar. Hemen elden ele dolaşırdı yazılı küçük kâğıtlar: *Sultanmurat + Mirzagül = İki âşık*. Ama aynı sırada yanyana otursalar kimse bir şey diyemezdi.

Dışarısı kötüydü. Kar dinmek bilmiyordu. Açık havada sınıfın penceresinden bakılınca dağlar görünürdü. Okul, köye hâkim bir tepenin üzerindedir: Köy aşağıda, okul yukarıda. Bu yüzden de okuldan manzara çok, çok güzel görülür. Uzak, karlı dağları resimdeki gibi görürsünüz. Ama, şimdi bu kasvetli havada birer karaltıdan farksızdı dağlar.

Kolları, ayakları buz gibiydi. Sırtı bile donmuştu. Çok soğuktan sınıfın içi. Savaştan önce okulu tezekle ısıtırlardı. Tezek, alev alev yanar, kömür gibi ısıtırdı. Oysa şimdi saman yakıyorlardı. Saman, sobada hemen alevleniyor, çıtırdıyor ama hiç ısı vermiyordu. Birkaç gün içinde saman da bitiyor, tozu tozağı kalıyordu yalnız.

Yazık ki Talas dağlarında iklim sıcak ülkelerdeki gibi değildi. İklim farklı olsaydı hayat da farklı olurdu. Filleri de olurdu o zaman. Mandalara biner gibi fillere binerdi. Hiç korkmazdı. Önce o binerdi file. Kitaplarındaki resim-

de olduğu gibi, başının üzerine, tam kulaklarının arasına oturur, köyde dolaşırdı. Köyün insanları bağırsırdı: “Hey, koşun bakın, Bekbay’ın oğlu Sultanmurat file binmiş” derlerdi. Mirzagül de görür, hayran olur, şaşıp kalırdı. O da “Aa, işte yanına yaklaşılmayan kız!” derdi. Bir de maymunu olurdu. Sonra gazete okuyan bir papağanı... Onları da filin üstüne alır, arkasında bir yere yerleştirdi. Filin sırtında yer çok, bütün sınıfı taşıyabilirdi. Kimse söylememişti ama biliyordu. İki kere ikinin dört etmesi gibi emindi bundan.

O, canlı bir fil görmüştü. Gözleriyle görmüştü! Canlı bir maymun ve daha birçok hayvan da görmüştü. Köyde bunu bilmeyen yoktu. Defalarca anlatmıştı çünkü. Evet, evet, o gün talih yüzüne gülmüştü. Ne mutlu bir gündü o!

Hayatında unutamadığı o mutlu olay, savaştan tam bir yıl önce olmuştu. Tam ot biçme zamanıydı. Babası Bekbay o yıl Cambul’dan kolhozun deposuna akaryakıt taşıyordu. Akaryakıt taşımak için her kolhoz bir araba gönderirdi Cambul’a. Babası övünüyordu: “Basit bir *arabekeç** değilim ben, altın gibi kıymetliyim. Benim için, arabam ve atlarım için, devlet kolhoza para veriyor. Kolhoza çok para kazandırıyorum. Onun için de muhasebeci beni görür görmez, atından inip elimi sıkar.”

Babasının arabası petrol taşımak için özel olarak yapılmıştı. Kasası yoktu arabanın. Dört tekerin üzerine oturtulan kiriş yastıklara kocaman iki varil yerleştirilmişti. Önde, sürücünün oturması için yapılan yere ancak iki kişi oturabilirdi, üç kişi sığmazdı. Arabayı çeken atlar da kolhozun en iyi iki atıydı.

Kır benekli iğdiş Çabdar ile doru iğdiş Çontoru idi bunlar. Koşumları da ölçü alınarak yapılmıştı ve çok güzeldi. Rus kayışından yapılan hamutlar ve çekme kayışları katran emdirilmiş, iyice sağlamlaştırılmıştı. Ne kadar çek-

---

* *Arabekeç*: Arabacı

seniz kopmazdı. Sağlam olmasalar bu uzun yola dayanamazlardı zaten. Babası düzenli olmayı ve işinde her şeyi sağlama almayı severdi. Çok iyi gidiyordu bu atlar. Çabdar ve Çontoru'yu uyum içinde, aynı güçle, arkaya savrulan yeleleri hafifçe dalgalanarak, yanyana yüzen iki balık gibi koşarken seyretmek, büyük bir zevkti doğrusu! Onun arabasının dingil sesini tâ uzaktan tanırlar, “Bu Bekbay'ın arabası, Cambul'a gidiyor” derlerdi. Cambul'a gidiş-dönüş iki gününü alırdı. Ama Bekbay döndüğü zaman, yüz kilometreden fazla yol yürüyenin o olduğuna inanmazdınız. Herkes şaşar, “Bekbay'ın arabası ray üzerinde ilerleyen tren gibi gidiyor” derlerdi. Şaşmakta da haklıydılar. Atların yorgun olup olmadığı, ihmal edilip edilmedikleri tekerleklerin gıcirtısından da belli olur. Yorgun, bitkin atların çektiği bir araba yanınızdan geçerken içiniz sızlar. Ama, Bekbay'ın atları her zaman dinçtirler. Herhalde, çok önemli taşıma işini ona vermelerinin sebebi de bu olsa gerek.

İki yıl önce, okulların kapandığı, tatilin henüz başladığı günlerde babası:

- İster misin seni şehre götürüyüm? dedi.

Sultanmurat sevinçten düşüp bayılacaktı nerdeyse. Ne mutlu bir olaydı bu! Uzun zamandan beri şehre gitmek için yanıp tutuştuğunu nasıl anlamıştı babası! Hârika bir şey! O güne kadar şehre hiç gitmemiş, görmemişti.

- Yalnız, kimseye söyleme ha! dedi babası, küçük kardeşlerin duyarlarsa kıyameti koparırlar ve sen o zaman hiçbir yere gidemezsin!

Çok doğrudu. Kendisinden üç yaş küçük olan Hacımurat asla hakkından vazgeçmezdi. İnatçının tekiydi. Babaları evde olduğu zaman onun yanına başka kimseyi sokmazdı. Sanki yalnız onun babasıydı, yalnız o vardı bu evde! O zamanlar henüz çok küçük olan iki kız kardeşi ancak ağlayıp çırpınarak babalarının kucağına sokulabilir ve

kendilerini okşatırlardı. Hacımurat'ın babasına bu derece düşkün olmasına komşular da şaşır kalıyordu. Herkesin çekindiği, sopa gibi kuru, sert Aru-Ukan nine, boğum boğum parmaklarıyla kaç defa kulağını çekmişti onun:

- Edepsizlik etme! İnsan babasına öyle yapışır mı, hiç de iyiye işaret değil bu! Bir çocuğun yaşayan, yanibaşında olan babasını bu kadar özlemesi görülmüş şey mi? Bakın, sonra söylemedi demeyin, bu çocuğun bu hâli uğursuzluk getirecek, felâket getirecek başımıza!

Annesi çocuğu azarlamış, tu sana! diye bir tokat indirmiş, ama Aru-Ukan nineye bir şey diyememişti. Herkes korkardı ondan.

Aru-Ukan nine hiç de boşuna konuşmuyormuş. Dedikleri oldu sonunda. Hacımurat'a da yazık oldu. Şimdi büyüdü, üçüncü sınıfa gidiyor. Annesinin yanında ona bir şey belli etmemek için kendisini tutuyor ama, babasının cepheden dönmesini çok büyük bir özlemler bekliyor. Akşam yatağına girdiği zaman tıpkı büyükler gibi dua ediyor: "Allah'ım, ne olur yarın babam dönsün!" diye yalvarıyor. Her gün yapıyor bunu. Çocuk işte. Sabah kalkınca her şeyi değiştireceğini, bir mucizenin gerçekleşeceğini umuyor.

Ama Sultanmurat başka türlü düşünüyordu. Keşke babası gelse de hep Hacımurat'ın olsa, onu kucağına alsın, başına oturtsa.. yeter ki sağ salim dönsün. Babasını sağ salim görmek mutluluğu yeterdi ona. Yeter ki dönsün.

Babasının Çuy kanalından döndüğü gün ailede yaşanan o mutlu olayı bir daha yaşamak ne iyi olurdu. Bunu öyle çok istiyordu ki. İki yaz önce babası tam beş ay çalışmak için Çuy kanalına gitmişti. Tabii yine arabacı olarak. Yazı ve sonbaharı orada geçirmişti. Emek kahramanı olup ödül de kazanmıştı.

Bir akşam üzeri dönmüştü eve. Birden dingil sesini, atların hırılıtısını duyan çocuklar hemen fırlamışlardı: Baba! Baba! Babaları iyice zayıflamış, bir çingene gibi kapkara

olmuş, saçı sakalına karışmıştı. Elbisesi de, annesinin daha sonra anlattığı gibi, serseri kılığında gösteriyordu onu. Yalnız meşin çizmeleri yepyenydi. Babasının kollarına ilk atılan Hacımurat olmuştu. Sonra da boynuna sarılmış ve hiç bırakmamıştı. Sevinçten ağlayarak:

- *Ata, atake, ata atake...** diyordu durmadan.

Onu bağına basan babasının gözlerinden de yaşlar boşanıyordu. Komşular da koşup geldiler, duygulanıp ağladılar. Mutluluk yaşları döken anneleri de, babasının etrafında dönüp Hacımurat'ı almak istiyordu:

- Bırak artık, yetişir! Bak, başkaları da var. Yalnız sen misin babanı özleyen! Böyle mi hoşgeldin der insan?...

Ama Hacımurat'ı babasından ayırmak ne mümkün!

Sultanmurat içinde bir şeylerin kabardığını hissetti. Yüreğinden kopan, yakan ve gittikçe büyüyen bir şey, gelip tıkamıştı boğazını. Gözyaşları ağzına kadar süzülmüştü. Tuzun tadını alır almaz kendine geldi, silkindi: "Ağlamamalıyım, hiç ağlamamalıyım" dedi kendi kendine.

Ders devam ediyordu. İnkamal-Apay, şimdi Cava'yı, Borneo'yu, Avustralya'yı anlatıyordu. Yine o yazları bitmeyen harika ülkeleri. Timsahları, maymunları, palmiyeleri ve daha nice nice olağanüstü şeyleri. Bir de, hârikalar harikası kanguruyu! Kanguru denen bu hayvan, yavrularını karnındaki bir kesede taşıyordu. Zıplaya zıplaya koşarken yavrusu da kesesinde kalıyordu. Şaşılacak bir yaratık! Ne yaratıklar vardı şu doğada!

Hiç kanguru görmemişti. Yazık! Ama filleri görmüş,

* *Ata, atake*: Baba, babacığım (Ake: Yaşça büyüklere hitap tarzıdır. Küçükler için kullanıldığı zaman sevgi ifade eder. Genellikle ismin son hecesinin yerini ve daha çok "ke" şeklini alır. Kırgızistan'ın bazı yörelerinde baba, ata, amca yerine de kullanılır: Sultan-Sultake; Hacı-Hacike; Ene (anne)-Eneke (annecik); Almıla-Almake; Ece (büyük kız kardeş)-Eceke; Usta-Ustake; Bazarbay-Bazake... vb.) (Çevirenin notu)

maymunları görmüş daha birçok hayvan görmüştü. Hem de, elinizi uzatsanız değeceğiniz kadar yakından...

Babası onu şehre götüreceğini söylediği gün sevinçten yerinde duramamıştı. Sabırsızlanıyor, heyecanlanıyor, içi içine sığmıyordu. Yazık ki kimseye söyleyemiyordu bu sevincini, Hacımurat duyacak olsa kıyamet koparırdı alimallah! “Sultanmurat gidiyor da ben niçin gitmiyorum!” diye ter ter tepinirdi. Ne cevap verecekti o zaman? Bu yüzden, bir gün sonra yapacağı yolculuğun sonsuz sevincine, kardeşine karşı bir suçluluk duygusu da karışıyordu. Oysa, o beklenmedik mutlu olayı Hacımurat’a ve kız kardeşlerine anlatmayı ne kadar istiyordu. Onlara her şeyi anlatmak için yanıp tutuşurdu. Ama babası, özellikle de annesi, kardeşlerine hiçbir şey söylememesini şart koşmuşlardı. Olayı ancak o gittikten sonra öğrensinlerdi. Böylesi daha iyi olurdu. Sırrını kimselere açamamak onu çatlatacak, öldürecekti nerdeyse. Yine de o gün, herkese her zamankinden daha nazik, daha sevecen davranıyor, herkese yardım etmek istiyordu. Her yere koşuyor, her işi yapıyordu. Kementle danayı yakalayıp daha iyi otlar bulunan bir yere götürmüştü, bahçede patatesleri çapalamış, annesine çamaşırda yardım etmiş, çamura düşen kız kardeşi Almatay’ı yıkamıştı. Daha neler neler yapmamıştı... Sözün kısası, Sultanmurat o gün öyle hamaratlık etti, öyle gayret gösterdi ki, annesi onun bu hâline gülmekten kendini alamadı. Yine de gülmesini belli etmemeye çalışarak:

- Sana ne oldu böyle? Her zaman böyle olsan ne iyi! Tahtaya vuralım da nazar değmesin, öyle yardımın doku-
nuyor ki seni şehre göndermesek daha iyi olacak galiba!
demişti.

Bunları lâf olsun diye söylerken bir yandan hamur açıyor, yol için çörek ve daha başka şeyler hazırlıyordu. Bir kavanoza da tereyağı koymuştu.

Akşam semaverin başına toplanıp hep birlikte çay içtiler. Sıcak sıcak kaymakla bazlama yediler. Bahçede, arkin yanında, elma ağacının dibine oturmuşlardı. Babasının bir yanında Hacımurat, öbür yanında da kız kardeşleri vardı. Annesi çay koyuyor, Sultanmurat bardakları dağıtıyor, ara sıra da semavere kömür atıyordu. Büyük bir zevkle yapıyordu bunları. Ama yarını düşünmekten de kendini alamıyor, şehre gideceği bir dakika bile aklından çıkmıyordu. Babası bir iki kere göz kırptı. Hatta herkesin yanında Hacımurat'la biraz dalga geçti:

- Ey Hacıke, dedi, çayını yudumlarken, Karayele'ye binemiyor musun daha? Alıştırıradın mı?

- Hayır ata, dedi Hacımurat üzgün bir sesle. Yiyeyeğini, içeyeğini veriyorum, köpek yavrusu gibi peşimden geliyor. Hatta bir keresinde okula kadar geldi de, pencere dibinde teneffüse kadar bekledi beni. Bütün sınıf gördü. Ama bindirmiyor, biner binmez atıyor sırtından, üstelik tekme de savuruyor...

Babası akıl veriyormuş gibi:

- Alıştırıracak, yardım edecek birini bulamadın mı?

Sultanmurat atıldı:

- Ben yardım ederim Hacıke, onu öyle bir terbiye ederim ki...

Hacımurat sevinçle bağırdı:

- Yaşşaaa! Hadi gidelim!

- Oturun yerinize! diye bağırdı anaları, önce uslu uslu çayınızı için, sonra ne isterseniz yaparsınız!

Karayele, iki yaşında bir sipa idi. Hacımurat'ın kimseye bırakmak istemediği sevgili sıpası. Bunu onlara, baharda, dayıları Nurgazi armağan etmişti. Yazın büyümüş, kuvvetlenmişti sıpacık. Artık semer vurulmalı, işe alışmalıydı. Bir evde bir eşeğe her zaman ihtiyaç vardı: Değirmene, oduna onunla gidersiniz; ufak tefek şeyleri de o taşır. Nurgazi dayıları da onu bunun için vermişti zaten. Ama Hacımurat

başkasına bırakır mı! Daha ilk günden sahiplendi. O başedilmez inadıyla sıpaya el koydu. Her şeyi ile kendisi meşgul olmak istiyor ve kimseyi yanına yaklaştırmıyordu. Biri yanına sokulacak olsa hemen bağıyordu:

- Hey, dokunmayın sıpaya, ona yem vermek, su içirmek benim işim!

Bir keresinde eşek yüzünden kavga bile etmişlerdi. Kardeşine vurdu diye annesi Sultanmurat'ı bir güzel azarladı. Sultanmurat da bunu hiç unutmadı ve sıpayı alıştırma zamanı gelince hiç oralı olmadı: "Bana ne! Madem ki sıpa senin, sen alıştır!" dedi. Oysa bu işlerde Sultanmurat'ın üstüne yoktu. Çocukluğundan beri yabanî hayvanları terbiye ediyor ve bundan büyük bir zevk alıyordu. Kıran kırana bir güreşti bu. Komşuların taylarını, tosunlarını, sıpalarını hep o eğitirdi. Zaten genç hayvanları alıştırmak da becerikli bir çocuğun işidir. Büyükler ağır oldukları için küçük hayvanlara binemezler. Bazan komşular Sultanmurat'a yalvarırlardı:

- Canım Sultake, vakit bulursan şu bizim tosunla biraz meşgul olsana! derlerdi. Ya da: "Sultake, ne olur, şu bizim huysuz sıpaya bir yular çek, başına sinek konacak olsa ısıyor, basıyor çiftelyi, bu işi senden başkası yapamaz..." diye ricada bulunuyorlardı.

Bu işlerde böylesine ün yapan Sultanmurat, sıra kardeşinin sıpasına gelince elini bile oynatmamıştı. Hatta kardeşi birkaç defa sıpadan düşüp yüzü gözü morartılar içinde kalınca alay etmiş, çileden çıkarmıştı onu.

- Köpek gibi peşinden ayrılmıyor değil mi? Bak daha ne işler açacak başına! demişti.

Böyle davranmakla hiç iyi etmemişti doğrusu. Hatasını da ancak çay sofrasında babasının dolaylı olarak uyarmasından sonra anlamıştı. Ne ayıptı küçük kardeşine böyle davranması! Üstelik şimdi kardeşinin haberi olmadan şehre gidecekti. Üzülüyor, yaptıklarına pişman oluyordu. Ken-

disini bağışlatmak için kardeşinin her istediğini yapmaya hazırdı şimdi.

Çaydan sonra babalarıyla birlikte bahçenin arkasındaki küçük çayıra gittiler. Çayırdaki bütün taşları toplayıp uzağa attılar. Sonra, adını Hacımurat'ın verdiği Karayele'ye yuları geçirdiler. Babaları sıpayı kulaklarından tutarken Sultanmurat da yuları geçirivermişti.

Bundan sonra Sultanmurat pantolonunu düzeltti. Çünkü az sonra işler kızışacaktı. Nitekim sirk numarası başladı. Karayele, Hacımurat'ın yönetiminde çok kötü huylar edinmişti. Sultanmurat sırtına biner binmez kıç atmaya, çifte savurmaya, koşmaya başladı. Binicisini sırtından atmasını çok iyi öğrenmişti küçük yaramaz. Sultanmurat'ı da attı sırtından ama o hemen kalktı, bir sıçrayışta tekrar bindi ve karnına sımsıkı yapıştı. Karayele bir daha fırlattı, Sultanmurat tekrar bindi, bir daha düştü, bir daha bindi...

Sultanmurat çevikti, becerikliydi ve bu mücadeleden zevk alıyordu. Bütün mesele düşmesini bilmekteydi. Ne demişler: "Attan, deveden değil, eşekten düşen korkmalıdır." İşin sırrı, elleri üzerine düşmekti. Daha yüksek boylu olan attan, hele deveden düşen bir insan yere çarpıncaya kadar kendini ayarlayacak zamanı bulabiliyordu. Ama ace mi bir binici eşekten bir çuval gibi düşerdi. Ne olduğunu anlayamadan küt diye kendini yerde bulurdu.

Sultanmurat tecrübeliydi, bütün bunları biliyordu. Onun için endişe etmek yersizdi. Bağırıp çağırarak zevkle seyrediyorlardı olayı. Babaları kasıklarını tuta tuta gülüyordu. Bütün çocuklar toplanmıştı. Çocuklardan birinin köpeği de, bu şamataya katkıda bulunmak istercesine, havlaya havlaya koşuyordu Karayele'nin peşinden. Karayele büsbütün korktu, deli gibi koşmaya başladı. Sultanmurat da bütün hünerini, akrobasi numaralarını göstermek için aradığı fırsatı bulmuştu. Hayranlık duyarak seyrediyorlardı onu. Süvari eğitimi yaptıran usta biniciler